

Contextul economic din Călărași și Ploiești în viziunea CCI și AJOFM: dezvoltare, subdezvoltare și comunitățile sărace de romi

Anca Simionca¹

Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj
Facultatea de Sociologie și Asistență Socială

1. Introducere

Două dintre orașele în care a avut loc cercetarea au în comun faptul că rolul foarte important pe care l-au avut în economia industrializată socialistă a fost și unul foarte specializat. Astfel, economia din Călărași a fost centrată pe Combinatul Siderurgic, iar cea din Ploiești pe Rafinăria Astra. După 1989, Ploieștiul devine unul dintre cei mai prosperi poli economici din România, în termeni de dinamică a investițiilor străine, în timp ce Călărașiul se situează printre orașele cel mai puțin atractive pentru astfel de investiții. Această configurație de asemănare și deosebire între cele două orașe oferă un context prielnic pentru comparația situației în care se găsesc comunitățile segregate de romi săraci. Dacă în Călărași sărăcia romilor este justificată de cei responsabili cu strategia de dezvoltare a orașului de faptul că „nu sunt locuri de muncă pentru nimeni, nu că nu sunt pentru ei”, în Ploieștiul fruntaș în clasamentele naționale de investiții străine, justificările se cer mai nuanțate. În ciuda acestor diferențe, comunitățile segregate există în ambele localități, investițiile străine impresionante din Ploiești neavând consecințe pozitive și asupra situației acestor persoane.

Intervievații pe ale căror discursuri se bazează această lucrare sunt angajați în poziții de conducere în Camerele de comerț și industrie, AJOFM, purtători de cuvânt sau sociologi din cadrul Inspectoratelor de Poliție și consilieri locali care nu fac parte din partidul majoritar aflat la conducerea administrației locale din cele 5 orașe incluse în cercetare. Această categorie de intervievați sunt cei care sunt doar indirect responsabili de situația persoanelor sărace de etnie romă care locuiesc în zonele segregate care au constituit obiectul principal al cercetării. În funcție de specificul activității fiecăruia, subiecților le-au fost adresate și o serie de întrebări directe legate de diferite aspecte ale vieții săracilor marginalizați. O mare parte din răspunsuri se referă, totuși, la situația globală din oraș, așa cum o percep ei, în care încearcă să poziționeze cazul specific care ne interesa pe noi ca cercetători.

De la directorii de CCI și AJOFM am încercat să obținem informații factuale despre situația economică a orașului, despre evoluția acesteia, precum și despre situația de angajare și șomaj în localitate. Acestea sunt prezentate aici ca material de interviu și completate de date statistice și

¹ ancasimionca@gmail.com

analizate ca atare în altă parte (Petrovici și Simionca, forthcoming). Dincolo de aceste date, interviurile au oferit un material bogat despre viziunile acestor actori asupra situației economice trecute și prezente a orașului, despre direcțiile dezirabile de viitor și despre felul în care aceste comunități sărace figurează în aceste viziuni.

Astfel, această lucrare urmărește două scopuri: 1) să prezinte o scurtă descriere a traiectoriei economice a orașelor Călărași și Ploiești. 2) să schițeze un câmp de problematizare a modului în care sunt poziționate comunitățile sărace și segregate de romi în definițiile de normalitate și dezirabilitate ale reprezentanților acestor instituții.

2. Platformă siderurgică și Rafinărie – Călărași și Ploiești înainte și după 1989

În această secțiune, voi discuta pe scurt principalele linii de dezvoltare economică a celor două orașe, separat pentru perioada socialistă și cea de după 1989.

2.1. Profilul economic al municipiului Călărași înainte de 1989

De la Camera de Comerț și industrie din Călărași² am aflat informații detaliate despre activitățile economice care erau dezvoltate înainte de 1989, un scurt istoric al destrămării și supraviețuirii selective a acestora, precum și despre noile activități economice care s-au dezvoltat după 1989. Doamna director cu care am vorbit este inginer electrotehnist a lucrat în Combinat, apoi la Comitetul Județean de Partid, la secția economică, apoi în presă. A mai lucrat apoi o perioadă la Camera de Comerț, în administrația publică, în formare profesională și a revenit în Camera de Comerț unde lucrează și acum.

În ianuarie 1990 – municipiul Călărași avea 100 000 de locuitori. Principala industrie era cea siderurgică, iar platforma siderurgică din vestul orașului (700 de hectare) angaja 30 000 de oameni, o treime din totalul locuitorilor.

A. Platforma siderurgică:

1. combinatul siderurgic
2. constructorul combinatului (fostul IACMSC)
3. întreprinderea de utilaj greu
4. industria alimentară conexă (fabrică de zahăr, fabrică de prelucrare a laptelui și fabrică de pâine care foloseau aburul tehnologic și agentul termic rezidual).

Dintre toate aceste unități, în prezent mai funcționează doar fabrica de pâine și o mică parte legată de siderurgie.

B. Alte activități și industrii care erau dezvoltate

1. Combinatul de celuloză și hârtie care prelucra paiiele de cereale, plus o întreprindere care se ocupa de balotarea, adunarea și transportul paiilor de cereale.

„obținere de celuloză prin prelucrarea paiilor de cereale. [...] era o politică de valorificare pe de o parte a paiilor de cereale în zonele de câmpie și pe de altă parte de valorificarea stufului și transformarea lui în celuloză și ulterior în hârtie. După '90, brus s-au gândit că e foarte greu să aduni paiiele, deși exista la momentul acela chiar o întreprindere, care se ocupa cu balotarea, adunarea și transportul paiilor de cereale. Atuncia paiiele au fost fie arse, fie folosite la..., ca pate pentru animalele și s-a re tehnologizat pe prelucrarea lemnului, tocmai ceea ce se evita înainte, să tăiem pădurile într-una ca să facem hârtii. Deci fiind diverse sincope și trecut societatea prin diverse stadii juridice, ea este, de mulți ani este privatizată și este cumpărată de un investitor italian, conducerea operativă s-a tot schimbat, nici n-aș ști să vă spun dacă firma care a cumpărat mai e aceeași, dacă n-au vândut la unul la altul. În orice caz, dintr-un obiectiv care producea multe sortimente de hârtie și hârtie de bună calitate, de imprimantă, tip hârtie xerox, plicuri de calitate, hârtie cretată, hârtie deosebită, și care în perioada comunistă..., acuma sigur eu nu știu cât de reale erau cifrele, dar spunea, combinatul de celuloză și hârtie de la Călărași asigură 30% din totalul exportului de hârtie din România. În momentul acesta combinatul funcționează să facă hârtie igienică și ceva hârtie de ambalaj.”

2. liceul de chimie asociat Combinatului de celuloză și hârtie

„Partea rea [legată de micșorarea și re tehnologizarea spre lemn a combinatului de celuloză și hârtie] a fost, ca și implicație socială, a fost că pe lângă combinat se dezvoltase un liceu de chimie, care pregătise cadre foarte bune, mulți absolvenți de facultăți de chimie veniseră către Călărași și au rămas mulți debusolați pur și simplu. Și există și acum cei care nu s-au pensionat, sau n-au dispărut pe cale naturală, sînt multe cadre medii și cadre cu studii superioare, doar cadre medii cu bună pregătire în domeniul chimiei. Adică o revigorare a unei activități în industria chimică ar fi foarte lesnă de făcut, ar fi ușor de reconvertit, chiar dacă n-ar fi neapărat vorba de hârtie, ci ar fi vorba de mase plastice sau altceva.”

3. Întreprinderea de prefabricate din beton (BCA-uri, tuburi pentru irigații, pereți prefabricați pentru blocuri)

„Și aceasta este privatizată, aparține d-lui Miluț Marian, îi zic numele pentru că era și candidat la președinție, adică președinte de partid PNT, un pic mai sonor așa. Și ei și au redus activitatea, el a cumpărat mai multe astfel de obiective, Prefabul Călărași a devenit punct de lucru, numai este cu personalitate juridică, are sediul la București. Lucrează pe prefabricate din beton, dar numai are anvergura pe care o avut.”

4. Întreprinderea de Confecții Călărași (de la 2000-2500 de muncitori, acum în jur de 1000)

„Avea la momentul acela [în 1990] în jur de 2000-2500 de muncitori, muncitoare în principal și lucra într-o proporție foarte mare, undeva la 80-90% pentru export, lucrând pentru marile companii din industria prêt-à-porteului. Acesta s-a privatizat prin Mebo, s-a fracționat, o parte cumpărasese rusii, la un moment dat au închis-o nu știu ce, acum are 1000 și ceva de salariați. Trece prin perioade sus-jos în funcție de comenzile pe care le are, deși managementul a rămas același, deci nu știu să spun ce a determinat variațiile acestea, dar parte din fostele salariați, împreună cu unii dintre conducători au făcut alte mici firmulițe, astfel încât acum cu câțiva ani”.

Industria de confecții angaja foarte multe dintre femeile din Călărași. Această oportunitate de angajare, împreună cu asigurările au constituit motivul pentru care șomajul în rândul femeilor a fost mulți ani mult mai scăzut decât cel din rândul bărbaților. Acum situația este mai echilibrată datorită dezvoltărilor ce apar descrise mai jos. În legătură cu angajarea persoanelor de etnie romă, mi s-a spus doar că există ocupații de gen chelnerie, vanzare în care sunt angajate și persoane de etnie romă. Dar că, într-adevăr, compania de salubritate Urbana este cel mai mare angajator, avantajul acesteia (din 2007 de când a venit) fiind că are utilaje de calitate, face angajările legal și oferă echipament de muncă adecvat. O altă nișă ocupațională pentru femeile de etnie romă sunt aranjamentele informale de curățenie în scările blocului, care au dezavantajul de a nu avea contract de muncă sau orice alt tip de protecție socială.

2.2. Dezvoltări economice în municipiul Călărași după 1989

1. Fabrica de mezeluri Aldis care, înainte de momentul de ușor declin cauzat de decesul proprietarului, angaja 1500 de persoane

2. Diferite multinaționale

„În ultimii ani putem să spunem că s-a revigorat activitatea economică, pentru că au venit o serie de multinaționale, care s-au instalat aici și care au mai dat un suflu nou, mai mult încredere decât altceva și un pic de dezvoltare industrie pe orizontală” (în sensul de „firmulițe mici, care mai rezolvă unele probleme de mentenanță, de curățenie, de diverse, de fabricat sau de reparat piese, lucruri pe care o companie mare nu le face”).

- a. Tenaris, care are sediul în Zalău și un punct de lucru în Călărași (în consecință nu plătește taxe semnificative la bugetul local). Acest punct de lucru a rezultat în urma achiziționării unei părți de oțelărie-electrică

- b. Donalam, care „a cumpărat partea de la profile grele și șină, dorind să facă șine de cale ferată, ceea ce ar fi o prelucrare superioară a blumului și aducătoare de veni și care are sediul aici, și care anul acesta a început o nouă investiție pe tablă pentru industria autoturismelor”.
- c. Combinatul de sticlă Saint Gobain, „compania care face sticlă pentru industria automobilistică și nu numai, și care acuma deasemenea dorește să înceapă o nouă investiție pe sticlă securizată, o sticlă care are o folie între cele două și care e antiefracție. Dar Saint Gobenu de exemplu este automatizat într-o mare proporție, astfel încât ca număr de loc de muncă nu e spectaculos. Plus că au nevoie de oameni de înaltă calificare.” Problema legată de acest angajator este că are nevoie de persoane cu studii superioare „ingineri automatiști, electroniști, specialiști pe robotică, deci înaltă calificare, pe care plătesc însă foarte bine față de nivelul de salarizare locală, dar nu găsesc. Tinerii care au făcut școală se uită către alte zări, dacă nu la București sau la Constanța, mai departe, și nu rămân.”
- d. Investiție pe PAL „care la fel a trecut prin tot feluri de transformări, acuma în nouă e în reorganizare, dar care aduce niște bani la bugetul local și a creat câteva sute de locuri de muncă, ceea ce nu e de neglijat.”
- e. Mici investiții, sau investiții medii în comunele din zona periurbana.

3. Mici afaceri locale, majoritatea în servicii. Programele de reconversie profesională din fonduri POSDRU au contribuit, după estimarea interviuatei la câteva povești de succes, în ciuda problemelor cu aceasta linie de finanțare.

2.3. Profilul economic al municipiului Ploiești înainte și după 1989

Datele legate de municipiul Ploiești sunt mult mai sumare, și se referă doar la direcțiile mari de dezvoltare a orașului. Principalele ramuri economice, conform Camerei de comerț și industrie, sunt:

- Prelucrare titei (inclusiv cercetare și proiectare)
- Construcția de utilaje, echipamente și mașini
- producția de energie electrică și termică, industria construcțiilor metalice și a produselor din metal, industria chimică și a fibrelor sintetice și artificiale, producția de echipamente electrice și electronice, industria de prelucrare a cauciucului și a maselor plastice, industria lemnului și a produselor din lemn, celulozei, hârtiei și cartonului, industria altor produse din minerale nemetalice, industria mobilei, industria textilă și a produselor textile, industria alimentară și a băuturilor.

Elementul central al dezvoltării economice a municipiului, în viziunea CCI dar și în alte statistici o reprezintă prezența investitorilor străini:

„In ceea ce priveste prezenta investitorilor straini, ca factor dinamizator pentru economia Municipiului, Ploiestiul detine o pozitie de lider la capitolul volumului de investitii straine – companii straine importante stabilindu-si aici centrul operational din Romania- OMV Petrom, Unilever South Central Europe, Timken Romania, Cameron Romania, Toro Industries, Lufkin Romania, Johnson Controls, Yazaki, Apa Nova, Calsonic Kansei, Petrotel-Lukoil, Viking, Holcim, Yunchen Plate Making, Cramele Halewood, Coca Cola, British American Tobacco, Smart, Bergenbier, Oztasar. O parte din acesti investitori se afla in Parcul Industrial Ploiesti, care este cel mai mare parc industrial din țara, cu conditii dintre cele mai atractive si care inregistreaza cele mai bune rezultate din punct de vedere economic.” (CCI)

2.5. Concluzii

Cele două municipii reședință de județ au comunalități și diferențe semnificative ale traiectoriei lor economice în perioada socialistă și în primele decade de după 1989. Comunalitățile se referă la faptul că ambele orașe au fost poli importanți în economia socialistă și că fiecare a avut un grad de specializare considerabil – o activitate industrială centrală care era însoțită de activități satelit ale acesteia. Astfel, Călărașiul se baza în principal pe platforma siderurgică, iar Ploieștiul pe rafinăria de petrol. Schimbarea de la 1989 a avut consecințe majore în ambele localități. Privatizarea și închiderea unei mari părți din unitățile productive a schimbat fundamental situația angajării și a subzistenței locuitorilor. Pentru Călărași, a reprezentat diminuarea masivă a numărului de locuitori (prin migrația acestora atât în zonele de origine din care au venit în perioada boomului de industrializare, cât și spre polii emergenți după 1989 în special în cazul tinerilor și a celor cu educație superioară).

Situația economică a Ploieștiului este reprezentată ca una favorabilă, în timp ce Călărașiul este descris și perceput mai degrabă într-o lumină de stagnare și foarte puțin dinamicism. În ambele cazuri, însă, promisiunea dezvoltării, a prosperității și dinamismului se află în investitorii străini. Diferența dintre traiectoriile celor 2 orașe după 1989 constă tocmai în faptul că Ploieștiul se situează pe primele locuri în ierarhia orașelor din România în ceea ce privește capacitatea de a atrage investiții străine, în timp ce Călărașiul este mai degrabă absent. Felul în care industrializarea socialistă a fost continuată și a putut fi recapturată în noua logică de producție de după 1989 plasează cele două orașe la polurile opuse ale continuumului „succesului” capitalist.

3. Dezvoltare, subdezvoltare și omul productiv

Dezvoltare și îndepărtarea de socialim

Blocul socialist a reprezentat până în 1989 pentru lumea capitalistă un reper constant față de care se distanța, o alternativă față de care făcea eforturi să își justifice superioritatea. Pentru lumea capitalistă căderea comunismului a fost interpretată ca dovada supremă că modul de organizare

capitalist este, chiar dacă nu unul perfect, singurul viabil, întrucât adversarul său – socialismul real existent – și-a dovedit empiric nesustenabilitatea (Fischer, 2011; Bockman, 2012; Kalb, 1998). De cealaltă parte a fostului zid, aceeași demonstrație „empirică” a superiorității modului capitalist de organizare socială s-a tradus în angajamentul generalizat față de programe de reformă și intervenție care să remedieze problema non-capitalismului local.

În ciuda unui context mai degrabă ambiguu la începutul anilor 1990, în care noile elite din Europa Centrală mai experimentau încă cu ideea reformării economiei socialiste într-o viziune neoclasică ce permite mai multe forme de proprietate decât cea privată, foarte curând viziunea neoliberală a câștigat teren definitiv (Bockman, 2013). S-a impus astfel o definiție hegemonică a ceea ce reprezintă normalitatea: proprietate privată, stat minimalist, liberalizarea comerțului internațional. O normalitate definită atât în termeni de țintă de atins, cât mai ales în termeni de situație anormală de care trebuie să ne îndepărtăm.

Elementul nodal al acestui imaginar hegemonic este economia ca loc și proces dinamic în sine, precum și ca creator de dinamism în exteriorul ei, în societate ca întreg. Viziunea neoliberală reușește să canalizeze și să redirecționeze criticile acumulate în ultimele decade la adresa modului de funcționare a economiei lipsurilor (Kornai) și să le canalizeze în așa fel încât să legitimeze viziunea conform căreia privatizarea completă (Pasti, 2001), minimizarea statului și inserția cât mai profundă în circuitele globale de schimb și capital sunt soluția (Bockman, 2012; Simionca, 2012; Pasti, 2001). Astfel, pieței, văzută ca mecanism impersonal și obiectiv, îi revine rolul de a coordona acțiunile și energiile umane, de a organiza activitatea productivă și de a produce efecte de distribuire justă și meritocratică a resurselor.

Camera de comerț și industrie, precum și AJOFM-ul sunt două dintre instituțiile centrale procesului de formare, consolidare și diseminare a viziunii despre direcția dezirabilă a unei localități. La nivelul echipelor de la CCI și AJOFM devin vizibile negocierile locale dintre direcțiile elaborate la nivel național sau european, interesele investitorilor concreți și ale administrației locale. Capitalismul rareori funcționează fără un nivel al justificărilor (Boltanski și Chiapello, 2005), iar acești actori se află pe poziții privilegiate de a ne oferi intrări în felul în care se articulează motivațiile, justificările date pentru diferitele direcții de dezvoltare.

Viziunea despre normalitatea și dezirabilitatea pieței este substanțiată de narativele intervievaților din aceste categorii. Dezvoltarea, speranța de un viitor mai prosper sunt echivalate aproape complet cu posibilitatea de a atrage investitori străini. În cazul Călărași, există și o viziune alternativă, care poate fi întâlnită și în cazul Clujului (Petrovici, 2011), în care dezvoltarea este văzută ca fiind posibilă și prin sprijinirea antreprenorilor locali. Aceasta este percepută, însă, ca o dezvoltare la scală mică, care nu poate susține realmente infrastructura unui oraș sau a unei regiuni. CCI Călărași se implică în organizarea de cursuri de reorientare profesională și școli de antreprenoriat. De asemenea, realizează topuri de firme de succes, premiind și încurajând în mod special noii veniți pe piață, sau micile investiții care reușesc să

rămână longevive. Chiar dacă ar putea părea că se vorbește despre două căi paralele prin care se poate obține prosperitate locală, explicațiile ulterioare fac clar faptul că de fapt sunt doar două subspecii ale aceleiași soluții: firmele mici cu capital local pot fi prospere exact pentru că investițiile străine au creat cadrul general:

„În ultimii ani putem să spunem că s-a revigorat activitatea economică, pentru că au venit o serie de multinaționale, care s-au instalat aici și care au mai dat un suflu nou, mai mult încredere decât altceva și un pic de dezvoltare industrie pe orizontală” (în sensul de „firmuțe mici, care mai rezolvă unele probleme de mentenanță, de curățenie, de diverse, de fabricat sau de reparat piese, lucruri pe care o companie mare nu le face”).

Subdezvoltare

Boltanski și Chiapello (2005) ne atrag atenția că viziunile normative despre o ordine socială au în centru două figuri: cea a persoanei dezirabile (Great person) și cea a persoanei care nu reușește să se modeleze după standardele respectivei organizări sociale (Little person). Lumea „dezvoltată economic”, productivă, capitalistă pe care și-o dorește fostul bloc comunist are, deci, eroii săi: individul flexibil, autonom, cu inițiativă, performant, motivat, antreprenorial și creativ. El (sau ea) este eroul noii ordini dorite, acel tip de subiectivitate pe care dacă și l-ar asuma fiecare, economia ar putea înflori și societatea progresa. Eroul capitalist își poate demonstra calitățile mai ales prin faptul că s-a îndepărtat de „mentalitățile socialiste” (Simionca, 2012). Cei care nu reușesc să fie flexibili și autonomi sunt contra-eroii, cei cu reminiscențe comportamentale și de gândire din socialism. Astfel, lupta de a atrage investitori străini este substanțiată și de lupta de a crea, de a întări acest tip dezirabil de subiectivitate, care nu „așteaptă de la stat” ci își croiește singur existența (Sennett, 1998). Programele de reconversie profesională și școlile de antreprenoriat sunt modalități prin care are loc la nivel instituțional implementarea acestui proiect de construcție de subiectivități.

În cadrul interviurilor, directorii de AJOFM și CCI au fost rugați să ne ajute să reconstituim istoria economică și de ocupare a forței de muncă locale, precum și să avem o descriere cât mai detaliată a situației actuale la nivelul municipiului. Deși au fost invocați în calitate de experți pe situația globală a orașului, li s-au prezentat totuși obiectivele generale ale cercetării, interesul nostru focalizat pe situația comunităților sărace segregate, și au fost rugați să ne prezinte și situația acestora din perspectiva lor. Definierea însăși a situației de interviu a părut absurdă pentru unul dintre intervievați: „Doamnă, noi ne ocupăm aici cu dezvoltarea, nu cu... subdezvoltarea! Ce să vă spun eu despre sărăcie?! Mergeți la... la Asistență Socială, ei se ocupă cu de-astea”. Faptul că „subdezvoltarea” și dezvoltarea sunt două valori ale aceleiași variabile, nu două realități distincte este complet eludat în această viziune.

Cum se face că o instituție care este interesată de creșterea și consolidarea unui mediu de afaceri prosper să considere că nu are nici o legătură cu eșecul acestui proiect? Acest lucru devine

posibil doar datorită faptului că eșecul este definit altfel decât presupunea solicitarea noastră de interviu. Toate discuțiile cu reprezentanții CCI și AJOFM au avut o mare parte de recunoaștere și analiză a eșecurilor: investitori străini care nu pot fi atrași, firme mici care nu reușesc să rămână competitive, indivizi care nu reușesc să se integreze pe piața muncii nici măcar în urma cursurilor de respecializare. Toate acestea sunt întâmplări dintr-o lume care are, în viziunea dominantă, cel puțin potențialul de dezvoltare, de succes (de a fi Great, în termenii lui Boltanski și Chiapello). Comunitățile de romi sărace și segregate nu intră în interiorul limitelor acestei lumi cu potențial de normalitate. Ele nu sunt nici măcar asumate ca eșecuri, pentru că aparțin unei cu totul alte realități.

Există persoane care pot fi transformate în eroi ai noii ordini, care au potențialul de a deveni subiecții antreprenoriale dezirabili. Aceștia pot reuși să-și valorifice potențialul sau pot eșua: persoanele care participă la o școală de antreprenoriat pot să deschidă afaceri de succes, sau pot să eșueze. Există, însă, și categorii de persoane care sunt din start în afara categoriei cu potențial. Măsura în care toată populația de romi este inclusă din start în această categorie fără potențial depinde de gradul de rasism deschis pe care intervievații îl au. În unul dintre interviuri, mi s-a spus explicit că orice încercare de integrare pe piața muncii a romilor este sortită eșecului și că este doar o pierdere de resurse de timp și bani și că din acest motiv nu are cum să îmi spună ceva relevant despre angajarea lor: *„sunt de neangajat, asta sunt, să nu ne mai ascundem după deget!”*. Confruntat cu comparația dintre prezent și trecutul socialist, pe care l-am introdus ca o perioadă în care persoanele de etnie romă erau totuși angajate cu succes în industrie, interviuatul îmi răspunde că *„păi atunci îi obliga, de aia, nu că vroiau ei. Acolo, la mătură și la furat cu ei, la altceva nu se pricep”*.

O mare parte dintre discursuri sunt, totuși, mai ambigue și operează cu obișnuita distincție dintre „romii buni” și „romii răi”. Romii buni sunt aceia care au înregistrat două reușite consecutive: în primul rând au intrat în lumea persoanelor cu potențial de normalitate (au o calificare, pot și doresc să urmeze un program de lucru) și, în al doilea rând, reușesc să și ocupe poziții bune pe piața muncii. Relansările mele legate de măsura în care acele persoane de etnie romă care au calificările necesare și disciplina muncii chiar reușesc în egală măsură cu non-romii să își găsească de lucru au fost ocolite printr-un discurs care vroia să arate lipsa de rasism a persoanelor: *„mulți dintre ei au școală, sau știu o meserie și ar putea lucra oricând, sigur. Nu înseamnă că dacă sunt romi nu pot (sunt capabili de a) lucra”*. Este interesant faptul că deși se vorbește despre persoane de etnie romă care nu reușesc să își găsească un loc de muncă (deci, un eșec, în termenii obișnuiți ai AJOFM), acestea sunt prezentate ca fiind cazuri de succes, pentru că au reușit să intre în categoria celor care au potențialul de a fi un succes (chiar dacă și-l ratează). Bursa locurilor de muncă pentru romi mi-a fost prezentată ca un succes exact în acești termeni: faptul că participanții au demonstrat că sunt în categoria celor cu potențial de succes, chiar dacă acesta nu este valorificat mai apoi.

Discuția de mai sus mai arată o fațetă a invizibilității și normalizării rasismului, prin standardele duble de succes care sunt aplicate: șomajul este un eșec în general, dar poate fi și un succes în cazul persoanelor de etnie romă, dacă aceștia sunt șomeri care teoretic ar putea fi angajați. Un alt tip de invizibilitate îl reprezintă definiția a ce înseamnă muncă. Nici un discurs nu a calificat colectarea de fier vechi și sticle de plastic ca fiind muncă, sau ca activitate care necesită autocontrol, efort prelungit și voință (calități care sunt descrise ca lipsindu-i acestei categorii de populație).

Munca pentru firma de salubritate care mi-a fost prezentat ca principalul angajator al romilor este percepută în feluri diferite de intervievați: în unele discursuri, aceasta apare aproape explicit ca un serviciu social făcut disponibil angajaților. În altele, firma este laudată pentru schimbările din ultimii ani, în care își ia în serios datoria de angajator de a proteja angajații și le oferă acestora echipament de protecție corespunzător pentru munca depusă. Tot în categoria „romilor buni” intră și descrieri ale unor situații în care romii sunt realmente angajați pe poziții care nu sunt semnificate etnic: chelneri, vânzători, bucătărese.

Situația persoanelor foarte sărace care trăiesc în zonele segregate este aproape complet în afara definiției obiectului de interes al instituțiilor precum CCI și AJOFM, care sunt preocupate de dezvoltare, de punerea în practică a unor viziuni pozitive, constructive. Intră în aria lor de jurisdicție și sunt asumabile ca eșecuri ale acestor instituții doar acele situații în care persoanele neangajate au trecut de un test al merituozității, și-au câștigat acest drept de insider (desi unul care nu reușește).

Regimuri diferite de normalitate și delincvență

O paralelă interesantă apare între discursurile CCI și AJOFM pe de o parte și cel al Inspectoratelor de Poliție pe de altă parte. Dacă romii săraci nu intră în aria de jurisdicție a primelor instituții, ei sunt asumați ca o arie de interes centrală de către Poliție. Dar și în acest caz, comunitățile sărace din Ploiești și Călărași (ca și în Miercurea-Ciuc, de altfel) ocupă un loc special.

Purtătorii de cuvânt și sociologii cu care am vorbit la Poliție au fost surprinși să afle că mă interesează problemele pe care le au de rezolvat cu persoanele care trăiesc în aceste comunități. Pentru ei, tipul de infracțiuni mărunte pe care aceștia le comit, nu sunt „adevăratele probleme cu romii”. Problemele „adevărate” se găsesc în zona rurală (cu referire la incidentele violente ce au avut loc în ultimii ani în unele dintre sate), și am fost încurajată să îmi redirecționez interesul acolo. După ce am afirmat că într-adevăr sunt interesată chiar de romii din aceste comunități urbane, într-o primă fază mi s-a spus că „nu, Poliția nu are probleme cu ei”. În momentul în care am relansat pe probleme specifice (cereșetorie, căruțe ilegale, furt de fier vechi, prostituție), fiecare dintre aceste probleme avea o acoperire oarecare în evidențele lor. Totuși, acestea nu erau suficient de grave ca să conteze.

Discriminarea și rasismul devin iarăși mai puțin vizibile în acest discurs aparent benevolent, care îi apără oarecum pe romii urbani de acuzațiile că ar fi niște persoane cu adevărat delincvente. Problema aici este faptul că un oarecare grad de infraționalitate este normalizat pentru orice persoană de etnie romă. În acest caz „romii buni” sunt aceia care comit doar infracțiuni mărunte (și „normale pentru romi”), în timp ce „romii răi, problematici” sunt abia aceia care sunt violenți, sunt implicați în trafic la scală mare (de droguri, persoane).

4. Direcții viitoare

Această lucrare a pornit de la interviurile realizate cu angajați ai Camerelor de Comerț și Industrie, Agenției Județene de Ocupare a Forței de Muncă și Inspectoratelor de Poliție și i-a propus două scopuri: 1) să prezinte în linii mari profilul economic și traiectoria economică a orașelor Călărași și Ploiești, atât înainte cât și după 1989 și 2) să schițeze un câmp de problematizare a modului în care sunt poziționate comunitățile sărace și segregate de romi în definițiile de normalitate și dezirabilitate ale reprezentanților acestor instituții. Ambele direcții vor fi dezvoltate ulterior. Un prim pas îl va reprezenta combinarea narativelor despre economia acestor orașe cu date statistice care să permită descrieri mai exacte și comparații pertinente. Al doilea pas îl reprezintă includerea celorlalte 3 orașe într-o analiză similară a definițiilor de normalitate, dezvoltare și subdezvoltare și a locului ocupat de comunitățile de romi în această viziune. Înțelegerea cu mai mare precizie a felului în care aceste comunități sunt excluse din însăși definirea problemei pe care instituții precum AJOFM sau CCI încearcă să o rezolve poate contribui la o mai bună înțelegere a elementelor ce trebuie schimbate pentru a face mai realiste proiectele de ameliorare a situației.